

Min og Thomsens generation

– Og nogle generelle betragtninger om generationer og alder

Nils Gunder Hansen

Lige bortset fra fælles fjender er der ikke noget, der kan binde folk sammen som fælles erfaringer. Og fælles erfaringer er det stof, en generation gøres af.

Vi kan have svært ved at knytte tætte venskaber, når vi er kommet et stykke hen i livet, men er den fremmede vi møder en generationsfælle, er det næsten som at gense en gammel ven man aldrig mødte, mens tid var. Man kan trække på en fond af fælles baggrund: Man har hørt den samme musik, set de samme TV-serier, gennemlevet de samme storpolitiske begivenheder, og – hvis der er tale om en kønsfælle – haft, om ikke de samme kærester, så dog måske den samme type kærester.

Generationen er et fællesskab, der varer ved til livets ende, og faktisk er det én af de ting, der kan give tanken om plejehjemmet som livets endestation et forsonende træk. For hvem vil man møde dér om ikke ens egen generation? Så kan vi rigtig få snakket ud om de skønne ungdomsår, som vil være dem vi husker bedst, når vi er kommet så vidt. Se, det bliver glade dage.

Generationen er en varmestue, men udadtil udstråler den en vis kulde. Det er med den som med kulturelle og etniske særtræk, det er dejligt, hjemligt og bekræftende at være indenfor. Er man udenfor, vil man til gengæld betragte de kollektive lidenskaber og indforståetheder med undren og måske en let aversion.

Sociale grupper har det generelt med at afgrænse sig negativt i

forhold til sammenlignelige grupper. Det gælder også her. De andre generationer er nogle, man ser sig onde på. Således havde min generation, da vi var unge, i hvert fald intet til fælles med 68'erne, der var stukket af med alle pengene efter at have misrøgtet alle deres børn. Omvendt har 68'erne betragtet efterfølgerne som en hidtil i historien uset mennesketype, der var narcissistisk, ligeglad og sagde „nå“ til det meste.

En genopførelse af dette særlige skuespil fik vi for et par år siden, da Ole Grünbaum kastede sig ud i et gevaldigt angreb på Gyldendals litterære direktør Johannes Riis for at være ærke-reaktionær. Meget passende, for Riis' tale til forlagets årlige reception var dejlig kulturkonservativ, og Grünbaum selv en af de rigtige oprørere fra 68. Verden stod endnu. Sådan da. For egentlig ville Grünbaum helst have de unge til at skælde Riis ud. Han gjorde det stedfortrædende. Men han var glad for nutidens unge. Han skrev om dem:

„De er alle utrolig dygtige og venlige mennesker. Jeg er vildt imponeret (...) Vi fra 50'erne, 60'erne og 70'erne når dem ikke til sokkeholderne. De er langt mere vidende, langt mere sociale, langt mere modne, end vi var.“

Rolig nu, siger vi fra min mellemgeneration. Det er fint nok at være begejstret for de unge. Men der er heller ingen grund til at falde på halen for den første, den bedste ungdom. Det er et usundt princip at sammenligne usammenlignelige størrelser som i dette tilfælde aldersgrupper: Unge bliver ofte bedømt på håbet, om det de vil præstere, mens ældre bliver bedømt på det nøgterne kendskab til det, de har præsteret. Man kender mekanismen fra dyrkelsen af „unge talenter“ inden for sport, videnskab og kunst. Der er ingen grænser for, hvad de kan drive det til, for de befinder sig endnu i den rene muligheds felt.

Nå, Grünbaums lovsang fik dog en ende på et tidspunkt: „Min eneste kritik af disse generationer er, at de er noget konventionelle. De er ikke egoister. De er tværtimod stærkt optaget af deres omverden. Og ofte engageret i idealistisk arbejde. Men de er lidt vel konventionelle (...) Det er min eneste kritik af 'nutidens unge', at de er for pæne til at protestere imod de ældres nedrakning af dem.“

Lidt for pæne. Udtrykkene varierer, men basalt set omtaler Grünbaum og hans 68-generation alle yngre slægtsled på samme måde. Det er fraværet af oprør, der springer dem i øjnene. Det begyndte med „nå-generationen“, som blev navngivet i en Politiken-kronik omkring 1980 af Ole Thyssen eller en tilsvarende skikkelse. Nå-generationen var min egen generation, som er født 1956 og deromkring. De syntes, vi var mærkelige, lidt for stille og forknytte, underligt private, noget konventionelle.

Det havde de for så vidt ret i, men jeg mener også, der var en relativt enkel forklaring på det. 68'erne havde oplevet verden som noget føjeligt og bøjeligt, de kunne tage i besiddelse og modellere om efter deres egne ønsker, mens vi oplevede verden som en kompakt realitet, der ikke var sådan at flytte rundt med. Mere kompliceret var det såmænd ikke.

Problemet er imidlertid, at 68'erne har været tilbøjelige til at opfatte sig selv som mønstergenerationen, prototypen, de var, som ungdom bør være, og derfor har de spejdet, forundret og forgæves, op gennem 70'erne, 80'erne, 90'erne og nu også i det nye årtusind, efter nogle unge, der dog endelig er unge på en måde, der er til at forstå med oprør og det hele.

Jeg tror, de spejder forgæves. Eller også går der lige så lang tid, som til Halleys komet kommer igen. Et „ungdomsoprør“ kræver nemlig nogle temmelig specielle betingelser. Måske er disse betingelser historisk unikke. Måske bliver der simpelthen aldrig et nyt 68 med en ny Ole Grünbaum. Måske tilhører fremtiden nå-generationerne. Vi må prøve at vænne os til tanken.

Jeg fornemmer dog, at det stejle modsætningsforhold mellem os og 68'erne er jævnet lidt ud med alderen. Nu har vi selv fået børn og stor friværdi i fast ejendom. Den slags giver mildhed. Vi er måske heller ikke blevet så kloge, som vi troede engang. Og vi har fået store maver som det synlige tegn på at 68'erne ikke længere behøver misunde os vores ungdom og frygte vores ubrugte muligheder.

Hvorfor er generationer svære størrelser? At slægt følger slægters gang sætter en nødvendighed af at gøre erfaringer gældende og

formidle dem videre til andre. Men generationerne er samtidig stopklodser i det omløb. Menneskenes børn nærer en udbredt modvilje mod at overtage erfaringer fra andre; man vil, som det hedder, gøre sig sine egne erfaringer. Men menneskebørnenes forældre vil så gerne give deres erfaringer videre – hvad er ellers meningen med det hele? Netop den erfaring, der udgør kernen i en generation og i en vis forstand er dens kæreste eje, kan være den, der er sværest at formidle videre; tingenes tilstand har nemlig ændret sig, ironisk nok netop ved den ældre generations indsats, jvf. f.eks. den klassiske polemik mellem „rødstrømper“ og yngre (post)feministiske kvinder, der aldrig har følt sig synderligt diskriminerede. Indsatsen har båret frugt, og så taler vi ikke mere om det.

Der er – også på niveauet for den nøgne eksistens – en afstand, som aldrig lader sig indhente og som gør, at generationerne ikke kan mødes ansigt til ansigt. Den purunge hjemmehjælper vil først om halvtreds år for alvor, dvs. med kroppen, kunne forstå livsvilkårene for de gamle mennesker, hun kom hos. Teenageren, der rejser kontinenterne tynde, begriber ganske simpelt ikke forældrenes bekymring derhjemme – før langt senere, når den dag oprinder, hvor hans eget barn for første gang skal gå alene til skole. Sådan er livet, fordi slægt følger slægters gang. Men mange gange vil vi ikke acceptere denne afstand. Vi benægter den eller prøver at forcere den.

Da jeg sidste gang som stor dreng ferierede med mine forældre, inden jeg gik solo med InterRail, fordrev vi en del tid i feriehuset med en bestemt quiz fra en avis. Faktisk havde mine forældre taget en hel bunke quizzes med, som de ikke havde nået i den travle hverdag.

Det sled dog noget på den gode stemning, at jeg hele tiden tabte! Quizen havde, syntes jeg, historisk slagside. Urimeligt mange spørgsmål berørte forhold fra mine forældres ungdom og i det hele taget meget længere liv. De var hjemme i det, og det var jeg ikke. Det var simpelthen ulige vilkår! Og det blev ikke bedre, når min far foreslog, at jeg da kunne få nogle point på forhånd.

Alder er viden, og viden er magt. Det belærte quizen mig om på den hårde måde. Mine egne børn vrider sig under den lektie.

Hvis de præsenterer en bizar stump viden ved middagsbordet, og vi blidt fortæller dem, at det passer altså ikke helt, så benægter de hellere fakta end at bøje sig. Eller rettere: Det, deres sidemand i klassen, om han nu er 12 eller 6 år, har fortalt dem, regner de for mere solid kundskab, end det, far og mor sidder og brygger sammen. De gør oprør mod historiens byrde og alderens tyngende vidensmagt.

Måske var det ikke så anderledes, da jeg var studerende. Jeg har siden tænkt, at når vi dengang gik så uforholdsmæssigt meget op i nogle få bestemte bøger, filosoffer, teorier og metoder, var det måske også et oprør mod vidensmagten. Vi kunne så sige til vores lærere (eller i hvert fald tænke det): „Ja ja, du har levet længere og ved meget mere og har læst mange flere bøger end mig. Men mig og så mine venner, vi har altså læst de få bøger, som gør hele forskellen og snart sender dig og din viden på historiens mødding!“

Avanceret teoridyrkelse kan synes meget fjern fra religiøs fundamentalisme, men forskellen er måske ikke så stor. Vi holdt os bare ikke til én bog, men i begge tilfælde er der tale om en primitiv opstand imod kulturarven i dens bredde og dybde.

Vi støder også på opstanden mod vidensmagten i den irritation, mange yngre mennesker føler over fortidens rolle i kulturkampen. Som det hed i et debatindlæg i en avis:

„Er det nemmere for gamle og midaldrende veluddannede alvorlige mænd at forholde sig til fortiden end til nutiden? Svaret er åbenbart positivt. Alle de gamle mænd, jeg kender og har kendt, taler og skriver kun om fortiden. Jo ældre de bliver, jo mere får jeg oplyst om 20'erne, 30'erne, 40'erne, om krigen osv. Det er ikke uinteressant, men det er overstået.“

Fortiden er overstået og ikke så relevant. Det er et almindeligt men også temmelig problematisk synspunkt. Hvis fortiden virkelig var overstået i betydningen vel overstået eller endegyldigt tilbagelagt, ville verden se uoverskueligt anderledes ud, end den faktisk gør. Hvor mange internationale „brændpunkter“ har ikke dybe historiske rødder?

Man blander her nogle ting sammen. Unge kan komme til at forveksle deres egen livscyklus med historiens gang og tro, at tavlen med dem bliver visket ren, og den forestilling kan vinde en vis

støtte i udviklingen i teknologi, sædvaner, populærkultur, og hvad der nu ellers hæfter de ældre af.

Men det er en farlig naivitet at tro, at det forholder sig sådan i den store historie. Selvom det er surt, at de gamle både har hjemmefordel og fører på point, før man overhovedet er gået i gang med kulturkampen.

På en vis måde er unge ikke bevidste om, at de er unge. Det kan lyde mærkeligt, når man nu ellers nogle gange synes, at hele den unges eksistens er en jublende bekræftelse eller en gnavnende anfægtelse over det at være ung. Men i en vis forstand er de ikke bevidste om det. Jeg blev klar over det en dag, jeg havde et læsermøde på min avis med to forfattere: en ældre og en yngre. Den ældre forfatter talte meget om alder og om aldersforskellen på sig selv og den anden. Hun så og tematiserede utroligt meget gennem alderen. Den yngre talte næsten ikke om alder, han så alting aldersneutralt, dvs. som enten personlige eller almene anliggender. Han tænkte ikke over, at hans anskuelser eller reaktionsmønstre kunne have noget med hans alder at gøre. Det er selvfølgelig fordi, at for den unge åbner livet sig i alderen, mens det for den ældre lukker sig i alderen. Man erfarer nogle begrænsninger i sin historiske og personlige bundethed og kan fristes til at overfokusere på dem. Jeg kender det godt fra mig selv, dette med at se og tænke i sin aldersbundethed. Man kan ikke komme fri af det, men det føles samtidig nedværdigende, som en besættelse. Måske er alder en last, man skal undgå at dyrke for meget, både i synet på sig selv og på andre.

For alder spiller en stor rolle i samfundet i dag. Er man ung, kan man have svært ved at komme ind på boligmarkedet. Er man ældre, kan man have svært ved at holde sig på arbejdsmarkedet. Generationerne ville nemt blive hinandens naturlige fjender, hvis der ikke lige var familieskabet til at modvirke det. Vi interesserer os for skolen, når vi får skolesøgende børn. Vi interesserer os for plejehjemmene, når vi får gamle forældre. Tænk hvis generationerne var totalt adskilte, og der ikke var nogen familieband til at modarbejde opsplittningen, mistroen, misundelsen og uvidenheden.

Det er sjældent at støde på kritik af ungdom i moderne litteratur. Man vil jo så nødig lyde som en gammel Jeronimus, og bør man ikke snarere ære de unge, fordi de altid repræsenterer håbet, idealet og fremtiden? Derfor sætter man sig også lige en anelse frem i stolen, når man læser Knud Sønderbys lille essay „Skovtur i moll“ fra samlingen „Forsvundne Somre“, der kom i 1946.

Sønderby sidder i Peter Lieps Hus ude i Dyrehaven og har har iagttaget en meget gammel, tunghør mand og hans familie, og så gør en flok unge mennesker deres éntre. Hør blot her: „Der står gny af støvletramp og stoleskraml om dem, de overskuer lokalet med ejerminne. Unge mennesker har altid ejerminne ... De er herremænd, dumpet ind i et selskab af hovbønder, de unge mænds tale er råb, deres latter lyder som hingstens trompeteren og overvælder ved den ensilage af livskraft, den giver udtryk for. Rendte man sådan et drengehoved mod væggen, ville der gå hul i muren, og han ville blot glæde sig over den derved fremkomne liflige træk i lokalet. Han ville kalde det frisk luft“.

Og sådan bliver det ved med en både skarpt sanset og ætsende ond analyse af, hvordan de unge mennesker tager scenen. Sønderby, der er mest kendt for romanen „Midt i en jazztid“ fra 1931, er én af det tyvende århundredes fineste danske essayister. Oftest er der tale om sansninger af og erindringer om den danske natur, det danske landskab, ture på stranden, tilsat en knivspids melankolsk eftertanke over eksistensen. Blide tekster, som man vugges ind i. Men ikke her. Digterpenne forvandler sig til en stok, der danser over de unge menneskers rygstykker:

„Dårligt nok at de ligner mennesker af ydre, lange lemmer med bulnende muskler i tøjet og rene landsknægtefjæs for drengenes vedkommende (...) Man skal tage sig i agt for ungdom i alderen omkring de atten. De er uden for samfundet. Man har ingen forbindelse med dem, og de bryder sig heller ikke om andre end sig selv“.

Denne morale følges op af en lille livsfilosofisk analyse:

„Barndommen gentager sig i alderdommen, men de attenårige er på toppen af menneskelivets kurve, i alderen, der er uden gentagelse og derfor for andre uden genkendelse. De er så højt på hjulet,

at de er ved at blive slynget bort fra det, og de ler af fryd og ser ned på alle andre“.

Der er noget suggestivt over dette billede af livets hjul som et pariserhjul, hvor ungdommen sidder larmende og hujende øverst oppe. Men der er tilsvarende noget gådefuldt over analysen, for alle ældre har jo selv været unge, så i hvilken forstand er ungdommen uden genkendelse? Barndommen gentager sig i alderdommen, siger han, og senere henviser han til et ungt par – „dem genkender man, dem er man i båd med, de er dog mennesker“. Meningen må være, at livsaldre kan korrespondere med hinanden, at man kan sætte sig ind i hinandens livsvilkår og måske endda dele dem på tværs af livsalder – blot ikke i forhold til ungdommen, den korresponderer ikke med nogen anden alder og ingen anden alder korresponderer med den. Den sidder så højt løftet på livets hjul, at den er ved at blive slynget bort fra livet.

Man kan genkende betragtningen i ens eget forhold til børn, man kender godt; pludselig bliver de til „unge“ og dermed også underligt fremmede for én, og det vil de måske blive ved med lige indtil de bliver lidt ældre og – jeg havde nær sagt – borgerliggjorte: „dem genkender man, dem er man i båd med, de er dog mennesker“.

I 1930'erne eller 40'erne, hvor Sønderbys scene stammer fra, var ungdommen ikke så længe („omkring de atten“). Det er der senere blevet rettet op på. Knud Sønderby sidder tilbage på Peter Liep og følger de unge til dørs med øjne og øren. „Man ser dem udenfor på vejen. Har de måske alligevel vist hensyn? Hyler de endnu højere derude? Der bliver tomt efter dem. Men dejligt tomt! Sandelig!“

Men er det også rigtigt i dag, at der ikke er nogen anden alder, der korresponderer med ungdommen? Der sker jo noget mærkeligt med livsalderen i vores epoke. Ungdommen som sådan er blevet den eftertragtede livsalder. Alle vil gerne være mellem 20 og 30, fra 14 og opefter, fra 60 og nedefter. Den tredje alder er blevet en slags ny ungdom, en ubundenhed, der pludselig ligger på den anden side af voksenlivet med dets arbejde og dets familieliv. Måske er man pludselig på højden af livets hjul to gange, sidste gang lige før

det rammer bunden. Kan vi, såvel gamle som unge, håndtere denne mærkværdighed? Måske handlede Jørgen Leth-sagen slet ikke om sex, men om alder. Måske var dens mærkelige eruption et udtryk for de unges og de midaldrendes had til alderen, den nye alder vel at mærke, denne nye og „perverse“ anden ungdom.

Men generationen er ikke kun et livsstrukturelt fænomen. Enhver generation er også historisk betinget, kontingent.

Søren Ulrik Thomsen og jeg er født i samme år, 1956. Vi tilhører samme generation. Man kan også sige det på en anden måde: Søren Ulrik Thomsen er min generations store digter. Eller sådan her: Mig? Jeg tilhører Søren Ulrik Thomsen-generationen.

Det har ofte slået mig, når jeg læste Thomsen, ikke mindst hans essays, at han simpelthen er den, der mest præcist artikulerer min generations erfaringer og positioner. Det dér, det kan jeg genkende, det kunne jeg selv have sagt, hvis jeg altså havde kunnet tænke det og formulere det, og ikke kun ane og fornemme det.

Om det så i sig selv er rosværdigt at være generationstalerør er ikke givet. Generationsbestemtheden er mere som et vilkår, en arkæologi, der ligger under vores holdninger, værdier og perspektiver. Den kan være fremmedgørende i forhold til andre generationer, den rummer ikke nødvendigvis noget almenmenneskeligt eller principielt sandt. Måske er den egentlige mening med Thomsens klarsyn ikke at fejre vores fælleshed men at hive den frem i lyset, at gøre bevidst om den for at kunne sætte sig ud over den, ikke lade sig begrænse af den. Men hvad er da det særlige ved vores generation?

Lad mig blot fremdrage et eksempel. En af vores mest prægende erfaringer har nok været, at vi både blev smidt ind i og kom for sent til ungdomsoprøret. Thomsen skriver i det lille essay: „Lille tidsrejse med dobbeltbundet kuffert“ i KRITIK 138, 1999:

„Ligner Kinsey, Philby og Blunt alle andre voksne mænd, som de så ud, da jeg var dreng, ligner jeg på barndomsbilleder, iført terylenebukser, seler og butterfly, til gengæld dem i en pixiudgave, der bare venter på et større skjortenummer at fylde ud. Men lige så utålmodigt jeg glædede mig til, at tiden skule gå, så jeg kunne blive

en del af den voksne verden, lige så lidt havde jeg regnet med, at dén ville ændres med tiden. Jeg tror faktisk, jeg forestillede mig, at Kennedy stadig ville være præsident for de forenede stater, når jeg var blevet en betydningsfuld mand på femogtredive år, at biler og TV-apparater havde nået deres absolutte kulminationspunkt og aldrig mere ville skifte udseende, at mine forældre vedblivende ville være unge og smukke og dufte dejligt af parfume og cognac, når de kom hjem fra selskab, og jeg selv ville være udstyret med stok og blød hat, ligesom Morbror Børge, der ville hilse respektfuldt på mig, den voksne. Jeg troede, at det kun var mig, der ville ændre sig, ikke verden. At det ikke skulle gå sådan er en af mit livs største skuffelser, og jeg sørger og raser over det hver evige, eneste dag, skønt jeg anerkender, at det hører til mine allermest naragtige træk, og at det i bogstavelig forstand er det barnagtigste.“

Denne følelse kan jeg godt genkende, men jeg blev først bevidst om det som andet end en personlig særhed, da jeg læste Thomsen. Jeg tror, at følelsen er unik for vores generation, fordi vi på én gang er så tæt på 68'erne i tid, at vi aldrig slipper fri af deres skygge, men netop på grund af denne tæthed i tid har vi også nået at leve i et samfund, hvor de endnu ikke havde gjort deres entré og sat dagsordenen. Vi troede derfor i nogle år, at vi skulle vokse op i en forlængelse af de sene 50'ere og de tidlige 60'ere. Jeg skulle selv gå rundt i tweedjakke med hageskæg og pibe og diskutere Martin A. Hansen med Thorkild Bjørnvig og Ole Wivel. Det skulle jeg så alligevel ikke. Jeg skulle diskutere kapitallogik, iført partisanørklæde.

Med jævne mellemrum mistænker jeg mig selv for, at en vis del af mine stærkeste faglige og personlige interesser – Heretica, Martin A. Hansen, H.C. Branner, Tage Skou-Hansen. K.E. Løgstrup og hele teologien, ja måske hele min kirkegang og kristne overbevisning – simpelthen går ud på at ligne „Morbror Børge“, blot for en stund at forklæde mig som den voksne jeg kunne have været, hvis ikke alt var blevet anderledes.